

Naročnina v Trstu znese:

Za celo leto . . . 1 gold. 20 s.
Za pol leta . . . " 60 "
Za 5 mesece . . . " 50 "
(to velja tudi za tržaško okoli-
lico.)

Za druge kraje s pošto:

Za celo leto . . . 1 gold. 60 s.
Za pol leta . . . " 80 "
Za 5 mesece . . . " 40 "
(najhni razloček med tim in
med programom izvira iz neke
pomote.)

ILIRSKI PRIMORJAN

podučiven in omikaven list za slovensko ljudstvo.

Naročnina naj seure
ništvu naprej plačeva, in to
v gosp. Kozlerjevi hiši „nella
Drogheria Angeli in Piazza
delle legna št. 1“ v Trstu
(Trieste). Tam se bodo tudi
oddajale vse pisma. — Sicer ta
list se bo tudi prodajal (vsak
natis po 5 soldov) v tobakar-
nicah nasproti Pošte, blizo
„Chiozza“ in „al Ponte della
Fabbra“.

Hvalo zasluži si vsò, kdor druži koristno sè sladkim (Hor.).

Leto 1866.

Pri sv. Ivanu v Vrdèli, 2. decembra.

Štev. 23.

Vabilo na naročbo za prihodnje leto.

Slovenskega naroda osoda se razloči na jadranskem morji! Ključ do jadranskega morja pa je Slo-
vencem Trst. Ako imajo tedaj Slovenci to mesto v svojej posesti, ako mu vtisnejo na čelo slovenski značaj,
gospodovali bodo v prihodnjosti, ako ne, izginejo z sveta!

Trst z jadranskim morjam je tedaj tako važen, tako imeniten Slovincem, da morajo nanj vsi Slovenci
i ž njimi tudi sorodni njihovi bratije obračati pazljivo oko. — Ali ne obračajo samo Slovenci očesa na to pre-
važno mesto, obračajo ga tudi drugi narodi, obračajo ga posebno Lahi. Slepec vidi, da je to živa resnica,
slepec vidi, da so Lahi na Primorskem povsod izpodrinoli Slovence na slovenske zemlji. Na Furlanskem i
Beneškem izhajajo časniki, kateri se dan na dan pečajo z Istro, Trstom i Goriškim, kateri spletajo verigo, da
priprno te slovenske kraje laškemu kraljestvu; celo v Trstu veje iz časopisov Slovincem zlovoljen duh. Temu
moramo Slovenci jez postaviti, ker smo zvesti sebi in Avstrii. Da pa dosežemo ta namen, neogibna je po-
treba, da izhaja v Trstu slovenski časopis, ki bode zavračal ptuje zasege v našo narodnost, ter branil sloven-
ske pravice. Potem takem bode moral ta časopis:

- a) odbijati sovražne napade na slovensko narodnost, naj dohajajo od kodar koli si bode;
- b) buditi slovensko rodoljubije s podukom posebno po Trstu, Istri i Goriškem;
- c) potezati se za to, da se v šolah, pisarnicah i javnih zavodih vpeljuje slovenski jezik, kakor to zahteva
enakopravnost vseh narodov i
- d) poganjati se, da se družijo vse slovenske dežele v politično celoto, ker le s tem se more slovenski narod
okrepiti, da bode trden jez zoper laških prenapetnežev navale, Avstrii trden steber i gospodar na lastnej
zemlji.

Ker pa ima vsak narod pravo svojo moč v prostem nepokvarjenem ljudstvu, i to posebno slovenski
narod, zato se bode naš časopis zanaprej bolj, nego do zdaj prizadeval:

- e) da bode učil, dramil in jačil prosto naše ljudstvo.

Da se pa vresniči tako velik, blag i pleminit namen, pritecite mu, Slovenci, na pomoč, ker dobra volja
nej zadosti, treba je podpore, podpore milej domovini. Naj se vas naroči obilo na ta časopis, naj mu pomore
s peresom, kdor koli more! Primorci, posebno od vas pričakujemo, da ga sprejmete gostoljubno v svoje
hiše, saj bode posebno vam prijatelj i zagovornik.

Po novem letu se ne bode več imenoval „Ilirski Primorjan“, ampak „PRIMOREC“, ker prvo imé je
nevkretno, čudno i nepristojno.

S tem je oznanil svoj program, ker lansko leto, ko je začel izhajati, nej prinesel programa.

Ako dobomo dosti podpore, bodemo tiskali na zadnji strani vsacega lista, ali posebej, jako zanimiv
spis „Trst“, čisto novo delo, ktero utegne marsikomu drago biti.

Izhajal bode časopis, kakor do zdaj, cena mu ostane pri starem. Prosimo, naj se nam kmalu pošlje
naročnina.

Tržaško-mestne in okolične zadeve.

* Tržaški deželni zbor se je pričel 19. pr. m. ob 11 uri dopoldne. Poslanci so se zbrali po sv. maši v mestnej dvorani, kamor je prišel tudi deželni poglavar z vladnim komisarjem. Ker je župan obolel, sédel je na njegovo mesto njegov namestnik g. Baseggio. Pozdravil je poslance in izrekel upanje, da bode deželnega zbora obravnava v prid mestu in okolici. Končal je govor s slavoklicem na cesarja. Gospod deželni poglavar je pozdravil zbor v vladnem imenu, obečal podporo o važnih zadevah in izročil lastnoročno cesarjevo pismo od 13. oktobra t. l., v katerem svitli cesar pripoznava ali hvali Tržačane, ker so se lepo vedli v poslednej vojni. Gospod prvosednik se je za tako obečanje zahvalil. Tudi v Poreči i Gorici i po vseh avstrijskih deželah so se 19. novembra pričeli deželni zbori. Naj delajo ti zbori narodom v pravo korist! Važno nalogo imajo, dosti je ran, ktere treba zaceliti, dosti bremen, ktera treba polajšati. Avstrija izdihuje, narodije kličejo: Pomagajte nam, dajte nam prirojene pravice.

* Našega deželnega zbora poslanec dr. Pitteri je podal nasvet z devetimi podpisi deželnemu zboru, naj se na državne stroške napravi vseučilišče za Lahe na Primorskem, Dalmatinskem i Tirolskem. Pravi, da je v teh deželah pravi deželni jezik laški i da je v njih 800.000 Lahov. Kdo neki je temu gospodu dal oblast govoriti o deželah, ktere so razen Tirolskega, ki je večidel nemško, skoro čisto slovanske? Naj nam pové: kdaj so bile te dežele laške? Slovani bodo gotovo za to skrbeli, da ostanejo to, kar so bile do zdaj, namreč slovanske, skrbeli pa bodo tudi, da postavijo jéz laškej oholosti; prav zato se tudi zdaj napravlja vseučilišče v Zagrebu ne iz državnega zaklada, ampak iz darov, ktere pokladajo rodoljubi domovini na oltar. Gospod Pitteri pravi, da je v omenjenih deželah 800.000 Lahov. Ali morebiti misli, da smo bedasti, da sami ne vemo, koliko je Lahov i polasčenih Slovanov? Morebiti pa je gosp. Pitteri vračunal v to število tudi tiste Lahe, ki so — pod zemljo, ali ki se še le — bodo rodili.

* Njegovo veličanstvo nej dovolilo tržaškega deželnega zbora prošnje, naj se še dalje dá pravica Tržačanom, da so prosti vojaščine; odbilo je pa tudi sklep, naj se nekoliko tržaške okolice mestu pridruži. To se je uže oznanilo deželnemu zboru, ki je sklénol, še enkrat za to prositi.

* Stroški za javne tržaške mestne šole znašajo v letu 1866 118.678 gl. Laška gimnazija sama požre na leto 23.580 gl. i treba jo je, kakor — petega kolesa. — Stroški za letošnje košero znašajo 24.000 gl. vojaško nastanovanje (kvartiranje) vojakov v poslednej vojni pa 110.000 gl.

* Mestni finančni odbor (komišijon) je izbral tri gospode, da gredo na Dunaj i prosijo cesarja, naj bi dovolil mestu pobirati vžitnino (dac) od mesa i vina še za tri leta, Cesar je je prijazno sprejel i zagotovil jim. da to reč prevdari.

* Mejikanska cesarica, ktera je uže nekoliko okrevala, zbolela je zopet hujshe. Zdaj še do ti-tih nejma več zaupanja, kterih do zdaj nej na sumu imela, da jej hočejo zavdati.

* Našega slovenskega bataljona viši i niži častniki so slovesno praznovali naše cesarice god na Občini.

* Tržaška Čitalnica bode imela 16. t. m. glavni zbor.

* Tržaški sedanji Lazaret bodo zasuli i prostor za stavbo (zidanije) železničnih poslopij rabili. Nov Lazaret naredé blizu Mil. Delali bodo tudi novo luko (porto). Dela bode torej kmalu dovolj.

* Talijanskega parnika (vaporja) kapitan, ki je peljal Tržačane v Benetke h slovesnosti, ko je bil tam italijanski kralj, pogostil jih je prav dobro. Najbrže je videl, da so bili lačni.

* Tržaški in isterski rogovileži, kterim je v Benetkah vse izpodletelo, poskusili so v Vidmu svojo srečo, pa glej sramota! Za njihovo zastavo nej bilo mesta drugod, nego za nekim — svinjakom! Ubogi trapi, kako se nam smilite!

* Nekij Barkolanec je povedal gospodom, kteri se z ribštvom pečajo, o tej zadevi take reči, ktere so bile do zdaj neznane. Povedal je namreč, da *sardelje* v morskej travi 6 do 12 sežnjev (klafter) globoko dvakrat v letu, t. j. meseca marca i oktobra ležejo ikre, iz kterih se godé mlade ribe. Na Francozkem se za umetno ribštvu mnogo stori; tudi naša vlada je začela na to reč misliti.

* (Poslano.) „Slovenec“ i tudi „Novice“ so vprašale, zakaj se knjiga „Valenštajn“ ne prodaja pri bukvarjih? Nam je o tej reči toliko znano, da je tržaška čitalnica poslala vsem čitalnicam, semeniščem, gimnazijam, drugim društvom, slovenskim časopisom, pa tudi drugim rodoljubom vabilo na to delo. Nadejala se je, da dobó vsaj *odgovore*, i da spečá mnogo tiskov brez velicnih stroškov, ktere prizadevajo knjigarji. Postavila je ceno tej knjigi, za ktero je samo tiskarnih stroškov plačala 600 gold., prav iz tega vzroka samo na 1 gld. in 50 kr. i mislila s tem pisateljnu vsaj stroške za luč i kurjavo povrnoti. Ker pa se je prevarila, zato pošilja še le zdaj „Valenštajna“ v vsa večja slovenska mesta knjigarjem na prodaj.

Kaj je drugod važnega?

* V mnogih krajih jadrjanskega primorja so napravili za mornarje znamenija, ktera jim napovedujejo vihar.

* Dalmatinska deželna vlada je ukazala, naj se v šolskem letu 1866-67 v vseh c. kr. glavnih šolah vpeleje slovanski jezik, kakor učni jezik. Krvava potreba je, da se tudi na Primorskem kaj tacega zgodi.

* Prusi pravijo, da so v poslednej vojni izgubili vojakov 7 od sto, v vojni pri Lipsii proti Napoleonu I. pa 23 od sto. Res velik razloček.

* Brata Rothšilda, ktera sta neizmerno bogata, preselila sta se iz Frankobroda na Dunaj, ker nečeta

biti več v Frankobrodu zato, ker je zdaj pruski. Da sta nam le veliko denarja prinesla, ker v Avstriji ga zelo potrebujemo.

* Pretekli teden je bila v Zagrebu velika slovesnost, da tolike menda še Zagreb ne pomni, v spomin preslavnemu hrvaškemu junaku Zriniju. Sešlo se je mnogo slavnih slovanskih mož iz vseh krajev k tej slovesnosti. Tudi iz Trsta jih je bilo nekoliko tam. Iz Ljubljane so bili mej družimi: dr. Bleiweiss, dr. Toman i dr. Čosta, potem tudi Sokolci. Naši rojaki so bili presrečno sprejeti. Ta slovesnost je slovanske vzajemnosti vez gotovo zelo ojačila. „Osservatore Triestino“ tudi govori o tej slovesnosti i pravi, da je neki bil Zrini hrvaški mučenik!!

* Za južno slovansko vseučilišče v Zagrebu dohajajo dan na dan veliki darovi iz vseh krajev hrvaško-slavonskega kraljestva, pa tudi od drugod. V Ljubljani se je v ta namen tudi že začela nabira.

* „Novice“ naznanjajo, da še ta mesec začne izhajati v Gorici enkrat na teden nov časopis z imenom „DOMOVINA“. Cena mu bo s poštnino vred 2 gold. na leto. Dobro došel!

* Kupčijsko ministerstvo je dovolilo v Kranji telegrafsko postajo s to pogodbo, da Kranjskega mesta občina dá potrebne sobe i drva za kurjavo. Mislimo, da bode Kranj imel največ slovanskih telegramov; zato naj se Kranjci prizadevajo, da dobé tacega telegrafskega služitelja, ki umeje slovenski, ali vsaj kak drug slovanski jezik, na kar se ima po ukazu telegrafskega vodstva gledati. Te opazke nejsmo pristavili *zastonj*, ker poznamo vse okoliščine prav dobro.

* Mejikanski cesar Maks je pustil Mejiko, ter je uže na poti v Evropo, kamor pride še ta mesec. Ukazal je, naj se zanj pripravi stanovanje v Lakromi na dalmatinskem otoku. Mejikanskega cesarstva je tedaj konec.

* Srbska vlada zahteva, naj turška vlada odpravi iz srbskih trdnjav turške vojake i naj se dadé srbske knježevini vse tiste pravice, ktere je dosegel romanski knez.

* Tudi na Turškem ima neki sultan (cesar) misel vpeljati vstavno vlado (konstitucijon). Prav radevedni smo, kakova bode ta vstava, gotovo — turška.

* Upor na otoku Kandii še nej zadušen, ampak Kandijotije se še vedno krepko branijo poživinjenim Turkom. Da se Bog usmili ubogih kristijanov na Turškem! — Zadnje novice pravijo, da so Turki strašno potolčeni bili.

DOPISI.

Iz Barkole, 27. novembra. Menda še, dragi „Primorjan“, iz naše *kontrade* nejsi nobenega dopisa prejel, če tudi imaš tukaj obilo bralcev. Tudi denašnji ti ne naznani nič veselega. Oznanj toraj žalostno novico, da nam je nemila smrt pokosila te dni blagodušnega gospoda Petra Kolmana, tržaškega trgovca i posestnika v Barkoli.

Bil je ranjki blaga duša, revnim podpora, šolske mladini poseben prijatelj. Ker pa do sedaj nej še noben časnik naznanil blagodušnega dejanja ranjcega gospoda, postavi mu saj ti, „Primorjan“, spominek, zakaj zaslužil si ga je. Nej le uže v svojem življenji naše farne cerkve lepo obdaril, ampak on je bil tudi podpornik revnim barkolanskim učencem. Že več let zaporedoma je on rad zahajal konec šolskega leta k delenji daril, radoval se petija slovanskih pesem in je tudi vsako leto nekoliko revnih pa pridnih učencev z lepimi srebrnimi goldinarji obdaril. Dolgo je bolehal, predno nam ga je nemila smrt 18. t. m. v 66. letu vzela. Barkolo pa je on tako ljubil, da je hotel tudi po smrti tamkaj počivati, kamor so ga 20. t. m. tudi pripeljali in v rako nalašč zanj pripravljeno položili. Žaluj toraj, Barkola, ker izgubila si blagega moža, podpornika ubogim, žaluj pa posebno ti, šolska mladež, ker izgubila si s Kolmanom prijatelja, izgubila si dobrotnika, ne hodi nobenkrat mimo mesta, kjer naši rajnci počivajo, da se tudi njega ne spomniš. Potoči z mano vred solzico na gomili v miru spečega in reci:

Mila naj te zemlja krije,
Spavaj v miru tu sladkó.
Luč nebeška naj ti sije,
Mir in pokoj naj ti bó!
Kader ura nam odbije,
Tud za tabo pridemo
V kraj veselja in miru,
V večni pokoj, k Stvarniku.

Iz Istre, 25. novembra. (G. G.) Ces. kr. namestništvo v Trstu je razposlalo slovanskih županij voditeljem pri zasajevanju Krasa odloke (dekrete) v slovenskem jeziku s kratkim podukom, kako se imajo pri zasajevanju vesti.

Dragi Primorjan! ali nej to lepo, da še celo delžni poglavar sè svojim ljudstvom v pismih v materinem jeziku govori? Gotovo vesela novica. — Ali prav žalostno pa je to, da naše okrajne gosposke slovanskega jezika v uradnih nečejo še rabiti, i nam Slovencem le po laški dopisujejo. Zakaj se uradniki ne učijo našega jezika? Zakaj so še zdaj po Istri uradnije, pri kterih noben uradnik ne zna slovanskega jezika, vsi pa laški? Vprašamo, ali moramo biti mi Lahom služni? Ali so oni zvestejši državljani mimo nas? Ali je slovenska zemlja njihova, ne pa naša? Kdaj se spolni cesarjeva beseda, ktera obeča enakopravnost? Pri nas se ona zanemarja, in enakopravnost je še zmirom le „pium desiderium.“ V nekterih krajih so uže razpisane novih županov volitve. Naj tedaj pridejo volit vsi volilci, naj volijo take može, ki imajo skrb za ljudstvo, ki so pravi narodnjaci, ne pa talijanskih prismuknježcev, ki iščejo zveličanja onstran morja, i mili lepoglasni naš jezik zaničujejo. Istrani, pazite! —

Deklica (pupa) modrejša od kralja.

Živel je nekda ubog mož v revnej koči (bajti) na milodaru (almožni). Imel je hčerko, ktereje je dal Bog nenavadno modrost. Nje oče se je od nje naučil tako modro govoriti, da ga je kralj neki dan, ko je prišel milodara prosit, vprašal, od koga se je toliko modrosti naučil. „Od moje hčerke, svitli kralj“ odgovori ubogi mož. Kralj, sam prav moder, sklenol je, skušati modro beračevo hčerko. Dá možu 30 jajec i reče: „Ta jajca daj svojej hčerki, i reci jej, naj iz njih izgori 30 piščet. Ako tega ne stori, gorje njej!“ Ubogi mož se zajoka, ker vidi, da so jajca kuhana. Ko domov pride i hčerki vse pové, reče mu ona: „Lezite mirno v posteljo, mene to nič ne straši; dene v lonec pest boba i ga pristavi k ognju. Drugo jutro, ko oče vstane, reče mu ona: „Naš kralj bode jutri tik naše njive lovil (jagal). Kader mimo pride, vsajajte kuhani bob i vpijite: Milostljivi Bog daj, da kubani moj bob kmalu ozelení! Ako vam poreče, da kuhani bob ne ozelení, recite mu, da se tudi iz kuhanih jajec piščeta ne izvalé. Zgodi se vse, kakor je hčerka rekla. Kralj je pa precej uganil, od kod ta odgovor izhaja. Da dekle še bolj skuša, reče možu: „Daj to malo prediva hčeri, i ona mora narediti iz tega jadra (vela) i vrvi (štrike), kolikor jih treba za ladijo (barko). Ako po ukazu ne stori, dam jej glavo odsekat. Ubogi mož gre žalostno s predivom domu. Ko pa hčerki pové, kaj ima ona storiti, potolaži ga ta i reče mu, naj ide počivat. Drugo jutro mož vstane i hčerka mu dá majhen košček lesa rekoč: „Nesi ta les kralju i mu reci, ako naredi on iž njega kolovrat i statve (stol za tkanje), potem tudi jaz storim to, kar je ukazal. Mož stori, kakor mu je hčerka rekla, i kralj se je še bolj čudil njenej modrosti. Da jo pa kralj z novega skuša, dá možu kozarec (glaž) i reče: „Daj ga hčeri, da ž njim morje izpolje tako do suhega, da lahko vanj vsejem žito. Ako tega ne stori, izgubita obadva glavi.“ Zdaj je bil mož še žalostnejše od prej. Ko hčerka zvé, kaj od nje kralj hoče, tolaži očeta i ga zopet prosi, naj ide mirno spat. Drugo jutro pa dá očetu pest maha rekoč: „Oddajte to kralju i recite mu, naj ž njim vse vrelce rek i drugih vod na svetu zamaši, potem storim po njegovem ukazu. Ko oče kralju to sporoči, reče ta, da je deklica modreja od njega i nkaže, naj jo oče k njemu pripelje. To se zgodi, i kralj jej reče: „Povej mi, kaj se na svetu najdeli sliši.“ Ona odgovori: „Svitli kralj, najdelj se sliši grmenje i laž.“ Ta odgovor je kralju po všeči; še jo vpraša: „Ali bi hotela ti moja žena biti?“ Dekle poklekne pred kralja i odgovori: „Najmilostljivi kralj, ti ukazuješ, moja dolžnost pa je, da te slušam. Le to-le te poprej prosim: Daj mi pismo pisano z lastno svojo roko, da smem iz tvojega grada vzeti to, kar mi je najdraže, ako me kdaj od sebe od-

ženeš. Kralj jej dá pismo i njo vzame v zakon. — Mnogo let je kralj svojo ženo ljubil i ž njo srečno živel. Ali nekij dan se razjezi, ter jo iz gradú zapodi. Ona reče: „Svitli kralj, jaz slušam, dovoli mi le, da ostanem še do jutri. Kralj jej prošnjo dovoli, ona pa še tisti večer neki rastljinjski sok v vino v njegov kozarec vlije i po navadi reče: „Pij, mogočni kralj i Bog ti daj srečo! Jutri pojdem od tukaj i vendar bom srečniša, nego sem bila tisti dan, ko sem se poročila. Kralj pije, oči se mu zapró i zaspi. V tem spanju ga kraljica prime, na voz (karoco) nese i pelje v kočó (bajto), ka je bila uže zdavno nalašč za to pripravljena. Ko se kralj zbudi, jezno vpraša: „Kdo me je sem prinesel?“ Kraljica odgovori: „Jaz sem te prinesla.“ On dalje vpraša: „Zakaj si to storila? Ali nejssem rekel, da ne bodeš več moja žena?“ Ona vzame iz neder pismo, ktero jej je kralj pred poroko dal i reče: „To pismo mi je dalo pravico vzeti iz tvojega grada, kar mi je najdraže, i najdraži si mi ti.“ Ko kralj te besede sliši, priseže, da se nikoli več od nje ne loči, ker mu je tako zvesta i modra ženka. Obadva se vrmeta v grad i sta prav sladke dni do smrti vživala.

(O imenu „Slovenec“) se je uže mnogo pisalo i dokazovalo; vendar le naletiš še mnogokrat na možaka, ki ni kratko ni malo neče biti Slovenec, rekoč da je Kranjec i da Kranjec ostane. Težko se je pričkatí s takimi možmi, ki neté zgodovinskih dokazov priznavati. Nu, jaz tacemu trdovratnežu tukaj dajem živ dokaz o tej zadevi, morebiti se ga vendar le prime. Kdor ne verjame, da se je ime Slovenec mej prostim ljudstvom uže od nekda sem rabilo, naj vzame palico v roko i naj potnje na Tominsko v nemške Rovte. Naj omenim mimo gredé, da se v nemških Rovtah, kamor se je bila pred 300 leti Tirolcev lepa množica naselila, dan denes samo slovenski govori; malo kde se nahaja še starček, ki prejšnjo žlobudranje umeje.

Prišedši v kterokoli vas v nemških Rovtah, naj vpraša, kogar mu je všeč: Kako se imenuje kraj tam za goro? Vsak mu odgovori „Slovenija“. Na vprašanje: „Kako imenuješ prebivalce onkraj gore?“ doboš odgovor: „Slovenec“. Rovtarji, ki so se vrnoli s Koroškega in Štajerskega, doma pripovedujejo, da so dolgo dolgo časa potovali mej Slovenci, predno so mej trde Nemce prišli i. t. d. Tominski Rovtarji ne imenujejo torej le svojih sosedov, ampak tudi vse na Koroškem, Štajerskem i. t. d. bivajoče Slovane: „Slovenec“ uže nad 300 let; to je živ dokaz, da ime Slovenec *nej*, kakor še sedaj nekteri trdijo, o novejših časih skovana beseda, ampak da je v resnici starodavno ime.

* V vsem našem cesarstvu je zbolelo za kolero 350.000 oseb, umrlo pa 150.000.